

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій

Копачинська Галина Василівна

**Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики
та геостратегії»**

Навчально-методичне видання

ЛУЦЬК – 2022

УДК 327:911(072)

К 65

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № від 2022 р.).

Рецензенти: **Дністрянський М. С.** – доктор географічних наук, професор кафедри географії України Львівського національного університету імені Івана Франка.

Карпчук Н. П. – доктор політичних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Волинського національного університету імені Лесі Українки

Копачинська Г. В.

К 65 Копачинська Г. В. Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики і геостратегії»: навчально-методичне видання. Луцьк, 2022. 40 с.

Анотація: навчально-методичне видання з дисципліни «Основи геополітики та геостратегії», містить методичні рекомендації з даної дисципліни для студентів факультету міжнародних відносин: пояснювальну записку; силабус навчальної дисципліни; питання до семінарів та до іспиту; інформаційний мінімум для виконання індивідуального науково-дослідного завдання та рекомендовану літературу з курсу, що стануть у нагоді під час його вивчення; самостійної підготовки бакалаврів; підготовки до семінарів та до іспиту з курсу.

Рекомендовано для студентів спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини», освітнього ступеня «бакалавр» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки.

УДК 327:911(072)

К 65

©Копачинська Г. В., 2022

©Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2022

ЗМІСТ

1. Вступ.....	4
2. Силабус курсу «Основи геополітики та геостратегії».....	5
3. Перелік питань до семінарів з курсу «Основи геополітики та геостратегії».....	15
4. Інформативний мінімум для виконання індивідуального науково-дослідного завдання з курсу «Основи геополітики та геостратегії».....	19
5. Питання до іспиту з курсу «Основи геополітики та геостратегії».....	35
6. Рекомендована література.....	38

ВСТУП

«Основи геополітики та геостратегії» є важливим та необхідним курсом підготовки бакалаврів освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини». Одним з важливих завдань дисципліни є сформулювати в студентів знання про багатогранну політику держав та інших суб'єктів, спрямованих на вивчення можливостей активного використання даностей геопростору в інтересах військово-політичної, культурно-інформаційної, економічної та екологічної безпеки в межах відповідних полів взаємодії.

Дисципліна має тісні зв'язки з такими навчальними дисциплінами як «Вступ до фаху «Міжнародні відносини»», «Теорія міжнародних відносин», «Міжнародні відносини і світова політика», «Історія міжнародних відносин», «Регіоналістика України» та ряд інших, які викладаються на факультеті міжнародних відносин.

В процесі вивчення даної дисципліни студенти будуть знати: основні поняття та категорії геополітики; передумови та чинники розвитку геополітики як науки; історичні етапи розвитку геополітики; основні закони геополітики; характерні праці класиків та сучасних дослідників геополітики; особливості розвитку геополітичної думки в Україні. Студенти будуть вміти: добирати, схематизувати й аналізувати інформацію з теорії геополітики та геостратегії; відрізнити історичні етапи розвитку геополітики як науки; аналізувати класичні та сучасні геополітичні доктрини, ідеї та концепції; характеризувати основні риси розвитку геополітичної думки в Україні.

У такому контексті предмет «Основи геополітики та геостратегії», який викладається для студентів факультету міжнародних відносин виступає як одна з важливих дисциплін для цілісного розуміння і вивчення процесів, які відбуваються у сучасному світі, вивчення багатогранної політики держав і особливостей її формування, аналізу основних законів та парадигм цієї науки, а також розуміння праць класиків і сучасних геополітиків, а запропоноване навчально-методичне видання з дисципліни допоможе отримати та закріпити ці знання належним чином.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій

СИЛАБУС

нормативної навчальної дисципліни
«Основи геополітики та геостратегії»

Підготовки бакалавра

галузі знань 29 «Міжнародні відносини»

**Спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»**

Освітньо-професійної програми «Міжнародні відносини»

Силабус розроблено на основі Програми нормативно навчальної дисципліни «Основи геополітики та геостратегії», Стандарту вищої освіти України для *бакалаврів* спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

Розробник: Копачинська Галина Василівна

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, протокол № 14 від 27.06.2022 р.

Завідувач кафедри: _____ (Коцан Н. Н.)

СИЛАБУС

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
форма навчання денна	галузь знань 29 Міжнародні відносини, спеціальність 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії", освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини», освітній ступінь «бакалавр»	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 3
		Семестр 6
ІНДЗ: є		Лекції 44
		Практичні (семінарські) 32
		Самостійна робота 36
		Консультації 8
		Форма контролю: екзамен
Мова викладання	<i>Українська</i>	

1. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

ВИКЛАДАЧ	Копачинська Галина Василівна
КОНТАКТНІ ДАНІ	kopachinska.galina@vnu.edu.ua
КОМПЕТЕНЦІЇ ТА ДАНІ ПРО ВИКЛАДАЧА	кандидат географічних наук, вільне володіння українською та англійською мовами (сертифікат B2). Наукові дослідження в сфері туризму та геополітики; трансформації геополітичних інтересів України на сучасному етапі.

2. ОПИС КУРСУ

ПЕРІОД РЕАЛІЗАЦІЇ КУРСУ	II семестр 2022-2023 н.р.
ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА	Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій. Факультет міжнародних відносин
АНОТАЦІЯ КУРСУ	Геополітика є одним з найвпливовіших інтелектуальних напрямків XXI століття, що визначає характер досліджень в таких областях, як зовнішньополітична та військова стратегія держав, національні інтереси, аналіз і прогнозування локальних і глобальних міжнародних конфліктів. Як наукова дисципліна геополітика — це наука про багатогранну політику держав та інших суб'єктів, спрямована на вивчення можливостей активного використання данностей геопростору в інтересах військово-політичної, культурно-інформаційної, економічної та екологічної безпеки в межах відповідних полів

	взаємодії. У такому контексті предмет "Основи геополітики та геостратегії", який викладається для студентів факультету міжнародних відносин виступає як одна з важливих дисциплін для цілісного розуміння і вивчення процесів, які відбуваються у сучасному світі, а також аналізу особливостей сучасної світобудови та місцю в ній держав та регіонів світу.
ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ	<i>Лекції+семінари</i>
МЕТОДИ ТА ФОРМИ ОЦІНКИ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	Формою підсумкового семестрового контролю з даної дисципліни є екзамен, що складається в усній формі. Екзамен виставляється автоматично за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені програмою навчальної дисципліни та отримав не менше 75 балів. В іншому випадку, або за бажання підвищити рейтинги, студент складає екзамен в усній формі, при цьому оцінка за МКР анулюється. Білети до екзамену містять по 3 питання, 1 теоретичне та 2 практичні. Оцінка та засвоєння курсу виставляються згідно шкали оцінювання
ПОЛІТИКА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	Оцінювання під час семінарських занять здійснюється на основі того наскільки студент вміє самостійно проаналізувати і передати здобуті знання, перечитування інформації з листка забороняється. ІНДЗ здаються під час семінарських занять, посилання на використані матеріали та ресурси є обов'язковими, кожен студент несе особисту відповідальність за академічну доброчесність. Пропущені лекційні заняття не відпрацьовуються, семінарські заняття можуть бути відпрацьованими лише за умови наявності вагомих доказових причин відсутності студента. Дедлайн здачі ІНДЗ та пропущених семінарських занять (за умови вагомих доказових причин) до дня здачі заліку. Максимальна кількість пропусків без вагомих доказових причин – 2.
МЕТА І ЗАВДАННЯ І КУРСУ	Метою курсу є формування знань про геополітичні інтереси, вектори геостратегії, геоекономічні пріоритети у зовнішній політиці країн та регіонів світу. Основними завданнями курсу є набуття вичерпного знання щодо геополітичної та геоекономічної карти світу і окремих регіонів; формування уявлення про співвідношення сил у світовій геополітиці та геоекономіці; усвідомлення об'єктивної геополітичної і геоекономічної ролі і місця України в сучасному світі.
ПРЕРЕКВІЗИТИ	Вступ до фаху «Міжнародні відносини» Регіоналістика Міжнародні відносини та світова політика Політична географія країн і регіонів Історія міжнародних відносин
ПОСТРЕКВІЗИТИ	Країнознавство Кваліфікаційна робота бакалавра

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Кількість годин
--	------------------------

Назви змістових модулів і тем	Усього	У тому числі			
		Лек.	Сем.	Конс.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи вивчення геополітики та геостратегії					
Тема 1. Теоретичні основи вивчення геополітики	15	6	2	1	6
Тема 2. Історичні етапи становлення геополітики як науки	11	4	2	1	4
Тема 3. Класичні геополітичні ідеї та концепції	17	6	4	1	6
Разом за змістовим модулем 1	43	16	8	3	16
Змістовий модуль 2. Глобальна і регіональна прикладна геополітика					
Тема 4. Геополітичні інтереси США, держав Латинської Америки та Африки	18	6	6	1	5
Тема 5. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Європи	16	6	4	1	5
Тема 6. Геополітика держав Східної, Південно-Східної, Південної та Південно-Західної Азії, Австралії та Океанії	18	6	6	1	5
Разом за змістовим модулем 2	52	18	16	3	15
Змістовий модуль 3. Особливості становлення геополітики України					
Тема 7. Особливості становлення української геополітичної думки	11	4	4	1	2
Тема 8. Геополітичні інтереси та геостратегія сучасної України	14	6	4	1	3
Разом за змістовим модулем 3	25	10	8	2	5
Разом годин за курс	120	44	32	8	36

4. ТЕМАТИКА СЕМІНАРІВ / ПРАКТИЧНИХ / ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ

Назви змістових модулів і тем	год
Тема 1. Теоретичні основи вивчення геополітики 1. Суть поняття світова політика. Основні теорії та принципи світової політики. 2. Геополітика як наукова дисципліна та історія її розвитку. 3. Основні категорії геополітики. 4. Закони геополітики та їх значення. 5. Парадигми геополітики.	2
Тема 2. Історичні етапи становлення геополітики як науки	2

<ol style="list-style-type: none"> 1. Особливості виникнення геополітики як науки. 2. Розвиток геополітики на початку ХХ сторіччя. 3. Вплив поглядів К. Хаусхофера на розвиток геополітики середини ХХ сторіччя. 4. Геополітика в післявоєнний час. 5. Геополітичні школи II половини ХХ сторіччя. 6. Геополітика кінця ХХ ст -поч. ХХІ ст, та її головні представники. 7. Особливості розвитку геополітики на сучасному етапі. 	
<p>Тема 3. Класичні геополітичні ідеї та концепції</p> <ol style="list-style-type: none"> 5.1. Ф. Ратцель. 5.2. Р. Челлен. 5.3. А. Мехен. 5.4. Г. Маккіндер та його «географічна вісь історії». 5.5. К. Хаусхофер та його геополітичні бачення. 5.6. Європейські геополітичні ідеї ХХ ст. 5.7. Американські геополітичні ідеї ХХ ст. 5.8. Геополітична думка росії на початку та протягом ХХ ст. Її значення для сучасного світогляду росії та її агресивної/загарбницької політики. 	4
<p>Тема 4. Геополітичні інтереси США, держав Латинської Америки та Африки</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Провідні американські геополітики та їх основні праці. 2. Геополітичні та гео економічні інтереси США у світовій політиці. 3. Геополітичні інтереси США в Північній та Південній Америці. Роль США в НАТО та НАФТА. 4. Геополітичні та гео економічні інтереси США в Європі та на пострадянському просторі. 5. Геостратегія США в Південно-Східній, Південній Азії та на Близькому Сході. 6. Геополітичні та гео економічні інтереси США в Африці. 7. Геополітична ситуація на Африканському континенті. 8. Геополітичні та гео економічні інтереси держав регіону. Регіональна інтеграція в Африці. 9. Вплив західних держав на геополітичний і гео економічний простір Африки. 10. Геополітика та гео економіка держав Латинської Америки. 11. Інтеграційні процеси в Латинській Америці. 12. Антиамериканська “вісь” в геополітиці і гео економіці окремих держав Латинської Америки та особливості її формування. 	6
<p>Тема 5. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Європи</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітичні та гео економічні аспекти утворення і розвитку ЄС. Розширення ЄС на схід. Трансформаційні процеси в ЄС. 2. Геополітика та гео економіка Великої Британії. Брексіт. 3. Геополітичні та гео економічні інтереси Франції. 4. Геополітичні та гео економічні інтереси Німеччини в ЄС та регіонах світу. 5. Гео економічний прагматизм Італії, особливості її геополітики. 6. Геополітичні та гео економічні інтереси інших держав Європи (на вибір студента). 7. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Центральної та Східної Європи (на вибір студента). 	4
<p>Тема 6. Геополітика держав Східної, Південно-Східної, Південної та Південно-Західної Азії, Австралії та Океанії</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Близького та Середнього Сходу. 2. Особливості геополітики Туреччини. 3. Геополітика та гео економіка інших держав Близького та Середнього Сходу (Іран, Оман, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Катар, Бахрейн, Кувейт, Ірак- за вибором студентів). 	6

<p>4. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Центральної Азії та Закавказзя. Геополітика та геостратегія Узбекистану, Туркменістану, Таджикистану, Киргизстану та Казахстану; Азербайджану, Вірменії, Грузії (за вибором студентів).</p> <p>5. Геополітичні інтереси та вектори геостратегії держав Південної Азії. Геополітичні інтереси Індії та Пакистану.</p> <p>6. Геополітичні інтереси та вектори взаємодії держав Східної та Південно-Східної Азії. Геополітичні інтереси АСЕАН та АТЕС.</p> <p>7. Геополітика та геостратегія Японії.</p> <p>8. Геополітика та геостратегія Китаю.</p> <p>9. Геополітичні інтереси та вектори геостратегії Австралії та держав Океанії.</p>	
<p>Тема 7. Особливості становлення української геополітичної думки</p> <p>1. Історичні особливості формування української державності</p> <p>2. Особливості формування геополітичної думки України до початку ХХ сторіччя</p> <p>3. Геополітична думка України ХХ сторіччя та перші обґрунтування потреб незалежності Держави.</p> <p>4. Провідні геополітики України ХХ сторіччя та їх основні праці.</p> <p>5. Особливості трансформації геополітичної думки України у зв'язку з отриманням нею незалежності</p>	4
<p>Тема 8. Геополітичні інтереси та геостратегія сучасної України</p> <p>1. Геополітичні інтереси сучасної України. Сучасна геостратегія України у світовому геопросторі.</p> <p>2. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з ЄС; особливості його практичної реалізації. Особливості співробітництва України з державами Європи.</p> <p>3. Геополітичні інтереси України щодо співробітництва з США. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з НАТО; шляхи його реалізації.</p> <p>4. Геополітичні та гео економічні інтереси України у Причорноморському регіоні. Участь України в ОЧЕС.</p> <p>5. Геополітичні та гео економічні інтереси України на пострадянському просторі. СНД, ГУАМ.</p> <p>6. Гео економічні інтереси України в Азії, Африці, Латинській Америці.</p> <p>7. Кризові явища в українській геополітиці.</p> <p style="text-align: center;">ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ</p> <p>Провести аналітичне дослідження і написати реферативний огляд на тему «Проблеми та перспективи реалізації геополітичних інтересів України на сучасному етапі». Для виконання даного завдання значну увагу приділити історичним особливостям розвитку геополітики в Державі, а також її сучасному геополітичному становищу.</p>	4
Усього години	32

5. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

	Інтегральна	Загальні	Фахові	
		ЗК12	СК2	СК9
Компетентності	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в сфері міжнародних	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел	Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому,	Здатність застосовувати знання характеристик розвитку країн та регіонів,

	відносин, суспільних комунікації та регіональних студій, зовнішньополітичної діяльності держав, міжнародних взаємодій між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов та передбачає застосування теорій суспільних наук та спеціальних наукових методів дослідження проблем міжнародних відносин.		економічному, суспільному, культурному та інформаційному.	особливостей та закономірностей глобальних процесів та місця в них окремих держав для розв'язання складних спеціалізованих задач і проблем
--	--	--	---	--

Програмні результати		
	РН04	Знати принципи, механізми та процеси забезпечення зовнішньої політики держав, взаємодії між зовнішньою та внутрішньою політикою, визначення та реалізації на міжнародній арені національних інтересів держав, процесу формування та реалізації зовнішньополітичних рішень.
	РН17	Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів.

6. ЗАПИТАННЯ НА ІСПИТ

1. Суть поняття світова політика.
2. Основні теорії та принципи світової політики.
3. Геополітика як наукова дисципліна.
4. Сучасні геополітичні школи та теорії.
5. Основні категорії геополітики.
6. Основні закони геополітики.
7. Парадигми геополітики.
8. Історія розвитку геополітики
9. К. Хаусхофер та його вплив на формування геополітики.
10. З. Бжезинський та його основні праці.
11. Ф. Фукуяма та його основні геополітичні бачення.
12. Провідні геополітичні центри сучасності.
13. Баланс сил як одне з ключових понять геополітики.

14. Геополітична доктрина та особливості її формування (на прикладі держав).
15. Французька школа геополітики та її характерні риси.
16. Американська школа геополітики та її представники.
17. Німецька школа геополітики та її характерні ознаки.
18. Особливості геополітичної думки України.
19. Історія формування геополітичної думки України.
20. Провідні класики геополітики та їх основні праці.
21. Ф. Ратцель та його основні ідеї.
22. Р. Челлен та його значення для розвитку геополітики.
23. А. Мехен та його основні напрацювання.
24. Г. Маккіндер та його «географічна вісь історії».
25. К. Хаусхофер та його геополітичні бачення.
26. Європейські геополітичні ідеї ХХ ст.
27. Американські геополітичні ідеї ХХ ст.
28. Геополітика кінця ХХ ст -поч. ХХІ ст, та її головні представники.
29. Геоелектроніка. Основні категорії геоелектроніки.
30. Геополітична структура світу. Різноманіття підходів.
31. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США у світі.
32. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США в Європі.
33. Геополітичні інтереси США на пострадянському просторі.
34. Геоелектроніка США по відношенню до КНР.
35. Геополітичні та геоелектронічні аспекти відносин США і Японії.
36. Геоелектроніка США в Південно-Східній Азії.
37. Геоелектроніка США в Південній Азії.
38. Геоелектронічні та геополітичні інтереси США на Близькому Сході.
39. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США в Африці.
40. Геоелектронічна інтеграція в НАФТА.
41. Геополітичний та геоелектронічний контроль США над Латинською Америкою.
42. Геополітичні та геоелектронічні аспекти утворення і розвитку ЄС.
43. Трансформаційні процеси в ЄС.
44. НАТО: геополітичні засади створення і розвитку.
45. Геополітичне розширення НАТО, основні наслідки.
46. Сучасна геоелектроніка НАТО.
47. Геополітика та геоелектроніка Великої Британії в Європі та в регіонах світу.
48. Брексіт на його наслідки для ЄС.
49. Геоелектроніка Франції на міжнародній арені.
50. Геоелектроніка об'єднаної Німеччини в Європі.
51. Роль ФРН в НАТО та ЄС.
52. Геополітичні та геоелектронічні інтереси Німеччини в регіонах світу.
53. Геоелектронічний прагматизм Італії, особливості її геополітики.
54. Швейцарія та її місце на геополітичній карті світу.
55. Геополітичні та геоелектронічні інтереси країн Центральної та Східної Європи.
56. Геополітичне положення України. Проблеми визначення стратегії зовнішньої політики України після здобуття незалежності.
57. Провідні геополітики України, їх основні ідеї та бачення.
58. Сучасна геоелектроніка України у світовому геопросторі.
59. Геополітичні та геоелектронічні інтереси України на пострадянському просторі.
60. «Західний» вектор зовнішньої політики України.
61. Геоелектронічний вектор України на інтеграцію з НАТО; шляхи його реалізації.
62. Геоелектронічний вектор України на інтеграцію з ЄС; проблеми практичної реалізації.

63. Геополітичні та гео економічні інтереси України у Причорноморському регіоні. Участь України в ОЧЕС.
64. Гео економічні інтереси України в Азії, Африці, Латинській Америці.
65. Геополітичне положення КНР. Гео стратегія КНР в сучасному світі.
66. Концепція “Великого Китаю”.
67. Геополітичні і гео економічні аспекти взаємовідносин між КНР і США.
68. Гео економічні інтереси КНР в Європі, Азії, Африці та Латинській Америці.
69. Гео стратегія Японії.
70. Взаємовідносини між Японією і Китаєм.
71. Гео економічна стратегія Японії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР).
72. Гео економічна роль Республіки Корея у світі та АТР.
73. Регіональний геополітичний “центр сили” в Південно-Східній Азії.
74. Гео економічна інтеграція в АСЕАН та специфіка її реалізації.
75. Гео економічна роль Сінгапура.
76. Геополітичні і гео економічні інтереси Індії у світі.
77. Взаємовідносини між Індією і Пакистаном.
78. Геополітичні і гео економічні аспекти взаємовідносин між Індією і КНР.
79. Гео стратегія Індії в басейні Індійського океану.
80. Пакистан як “полюс сили” в Південній Азії.
81. Гео економічний потенціал Ірану.
82. Геополітичні інтереси Ірану в басейні Перської затоки, Закавказзі, Середній Азії.
83. Геополітика та гео економіка держав басейну Перської затоки.
84. Геополітика Туреччини.
85. Гео стратегічний вектор Туреччини на інтеграцію до ЄС.
86. Роль Туреччини у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході.
87. Геополітичні та гео економічні інтереси сучасного Ізраїлю.
88. Геополітична ситуація на Африканському континенті.
89. Гео економічні інтереси африканських країн. Регіональна інтеграція в Африці.
90. Вплив західних держав на геополітичний і гео економічний простір Африки.
91. Північна Африка. Геополітична та гео економічна роль Єгипту.
92. Західна та Центральна Африка: геополітичні інтереси держав.
93. Східна Африка: геополітична та гео економічна ситуація, інтереси держав.
94. Геополітичні та гео економічні інтереси країн Південної Африки.
95. Геополітика і гео економіка ПАР.
96. Геополітика та гео економіка Латинської Америки. Інтеграційні процеси в Латинській Америці.
97. Геополітична та гео економічна ситуація в МезоАмериці.
98. Особливості геополітики та гео економіки Мексики.
99. Геополітична та гео економічна ситуація в Південній Америці.
100. Гео стратегія Бразилії на міжнародній арені.
101. Геополітика та гео економіка Аргентини й Чилі.
102. Антиамериканська “вісь” в геополітиці і гео економіці окремих держав Латинської Америки та особливості її формування.
103. Гарячі точки планети та їх вплив на геополітичну структуру сучасного світу.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Модуль 1		Модуль 3	Сума
----------	--	----------	------

Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2								Змістовий модуль 3				ІНДЗ	Контрольні роботи	балів		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16					
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2					
8				16								8								
32 бали																8	60	100		

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою для екзамену
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Методичне забезпечення	1. Копачинська Г. В. Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики та геостратегії» : навчально-методичне видання. Луцьк, 2022. 39 с.
	2. Koprachinska G., 2021. Geopolitical view of Ukraine: History of development and specifics of its current transformation. <i>Quaestiones Geographicae</i> 40(4), Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, pp. 47–62. 4 tables. DOI: 10.2478/quageo-2021-0037 URL: https://sciendo.com/issue/QUAGEO/40/4
	3. Мирослав Дністрянський, Галина Копачинська, Наталія Дністрянська Проблеми неврегульованості політичного статусу територій як чинник поглиблення суперечностей у міжнародних відносинах. <i>Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія.</i> Том 51, № 2 (2021). С: 74-81 DOI: https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.2 URL: http://nzg.tnpu.edu.ua/issue/view/14796
	4. Копачинська Г. В., Завадська Є. О. Вплив німецької школи геополітики на сучасне геополітичне вчення. <i>Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.</i> № 2(10), 2021. С.: 161-176. DOI 10.29038/2524-2679-2021-02-161-176. URL: https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/198
	5. Galina Koprachinska, Natalija Kotsan, Lawrence Foreman Копачинська Галина The problems of political and socio-economic development of the Moldova Republic <i>Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : міжнародні відносини.</i> № 1 (374). Луцьк, 2018. С. 20-26.
	6. Копачинська Г., Завадська Є. Особливості тлумачення німецькими геополітиками теорії «життєвого простору» <i>Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.)</i> Луцьк: Вежа-Друк, 2021. С. 83-86.

	<p>7. Копачинська Г., Завадська Є. Вплив поглядів Карла Хаусхофера на становлення геополітики Німеччини першої половини ХХ століття <i>Актуальні проблеми регіональних досліджень: матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 11 грудня 2020 р.)</i> Луцьк: Вежа-Друк, 2020. С. 191-196</p>
<p>Основна</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гольцов А. Г. <i>Геополітика та політична географія : підручник</i>. К. : Центр учб. л-ри, 2012. 416 с. 2. Дністрянський М. <i>Геополітичні доктрини і підходи : критичний аналіз методології</i>. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с. 3. Дністрянський М. С. <i>Геополітика : Навчальний посібник</i>. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с. 4. Дністрянський М. С. <i>Політична географія та геополітика України : Навчальний посібник</i>. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 344 с. 5. Дністрянський М. С. <i>Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та ста-новище України : монографія</i>. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с. 6. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. <i>Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД : Навч. посіб.</i> К.: Центр учбової літератури, 2011. 7. Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. <i>Геополітика : Підручник</i>. К. : МАУП, 2004. 8. Мадіссон В. В., Шахов В. А. <i>Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл.</i> Київ : Либідь, 2003. 174 с. 9. Кучик О. С., Заяць О. А. <i>Зовнішня політика України : навчальний посібник</i> 2010 URL: http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-154.html (дата звернення: 04.07.2022) 10. Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел» URL: https://bintel.org.ua/ (дата звернення: 04.07.2022)
<p>Додаткова</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації. <i>Віче</i>. 2015. № 22. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_3 (дата звернення: 04.07.2022) 2. <i>Глобалізація і сучасний міжнародний процес</i> / За ред. проф. Б.Гуменюка і проф. С. Шергіна. К. : Університет „Україна”, 2009. 508 с. 3. Дубов Д. В. Зрушення сфер геополітичного протистояння : від географічної експансії – до конструювання інформаційно- кібернетичних просторів. <i>Стратег. пріоритети</i>. 2014. № 1. С. 106–115. 4. Дубов Д. В. <i>Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва</i>. Київ : НІСД, 2014. 326 с. 5. Закономірності функціонування глобальної економіки. URL: http://www.helpiks.org/4-19769.html. (дата звернення: 04.07.2022) 6. П. Іванишин <i>Ідеологічні джерела геополітики: націософські аспекти</i> URL: http://dontsov-nic.com.ua/ideolohichni-dzherela-heopolityky-natsiosofski-aspekty-onovlenuj-variant/ (дата звернення: 04.07.2022) 7. Трохимчук С. В., Федунь О. В. <i>Політична географія світу</i> : Навч. посіб. К. : Знання, 2007. 422 с. 8. Яценко Б. П. <i>Політична географія і геополітика</i> : Навч. Посібник. К. : Либідь, 2007. 255 с. 9. Agnew J., Mitchell K. and O’Tuathail. <i>A Political Geography – Reading List for SE lectures Key Texts</i>. Oxford : Blackwell, 2003. 489 p.

	10. Edkins M. <i>Global Politics : A New Introduction</i>. London, New York : Routledge, 2008. 369 p. 11. Jones M. <i>An Introduction to Political Geography : Space, Place and Politics</i>. London : Routledge, 2004. 690 p. 12. O'Tuathail G., Dalby S. <i>The Geopolitics Reader</i>. London : Routledge, 2006. 589 p. 13. Painter J., Jeffrey A. <i>Political Geography : An Introduction to Space and Power</i>. London : Sage, 2009. 393 p.

**ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО СЕМІНАРІВ З КУРСУ
«ОСНОВИ ГЕОПОЛІТИКИ ТА ГЕОСТРАТЕГІЇ»**

Семінар 1-2-3-4

Теоретичні засади вивчення геополітики та геоekonomіки

1. Суть поняття світова політика. Основні теорії та принципи світової політики.
2. Геополітика як наукова дисципліна та історія її розвитку.
3. Особливості виникнення геополітики як науки.
4. Розвиток геополітики на початку ХХ сторіччя.
5. Вплив поглядів К. Хаусхофера на розвиток геополітики середини ХХ сторіччя.
6. Геополітика в післявоєнний час.
7. Геополітичні школи II половини ХХ сторіччя.
8. Геополітика кінця ХХ ст -поч. ХХІ ст, та її головні представники.
9. Особливості розвитку геополітики на сучасному етапі.
10. Основні категорії геополітики.
11. Закони геополітики та їх значення.
12. Парадигми геополітики.
13. Класична геополітика ХХ ст:
 - 13.1.Ф. Ратцель
 - 13.2.Р. Челлен
 - 13.3.А. Мехен
 - 13.4.Г. Маккіндер та його «географічна вісь історії».
 - 13.5.К. Хаусхофер та його геополітичні бачення
 - 13.6.Європейські геополітичні ідеї ХХ ст.
 - 13.7.Американські геополітичні ідеї ХХ ст.
14. Провідні геополітичні школи та сучасні течії геополітики.
15. Геоekonomіка та механізми її функціонування.
16. Геополітичний та геоekonomічний простір сучасності.

Семінар 5-6

Геополітичні та геоekonomічні інтереси США

1. Провідні американські геополітики та їх основні праці.
2. Геополітичні та геоekonomічні інтереси США у світовій політиці.
3. Геополітичні інтереси США в Північній та Південній Америці.
4. Роль США в НАТО та НАФТА.
5. Геополітичні та геоekonomічні інтереси США в Європі.
6. Геополітичні інтереси США на пострадянському просторі.

7. Геостратегія США в Південно-Східній, Південній Азії та на Близькому Сході. Геостратегія США по відношенню до КНР, Японії та інших провідних держав регіону.
8. Геополітичні та гео економічні інтереси США в Африці.

Семінар 7-8-9

Геополітичні та гео економічні інтереси держав Африки та Латинської Америки

1. Геополітична ситуація на Африканському континенті.
2. Геополітичні та гео економічні інтереси держав регіону.
3. Регіональна інтеграція в Африці.
4. Вплив західних держав на геополітичний і гео економічний простір Африки.
5. Північна Африка. Геополітична та гео економічна роль Єгипту.
6. Західна та Центральна Африка: інтереси держав. Геополітика і гео економіка Нігерії в Африці та її провідна роль в Західній Африці.
7. Східна Африка: геополітична та гео економічна ситуація. Геополітичні інтереси держав регіону.
8. Геополітичні та гео економічні інтереси країн Південної Африки. Геополітика і гео економіка ПАР.
9. Геополітика та гео економіка держав Латинської Америки.
10. Інтеграційні процеси в Латинській Америці.
11. Антиамериканська “вісь” в геополітиці і гео економіці окремих держав Латинської Америки та особливості її формування.
12. Особливості геополітики та гео економіки Мексики.
13. Геостратегія Бразилії на міжнародній арені. Геополітичні та гео економічні інтереси Бразилії в Латинській Америці.
14. Геополітика та гео економіка Аргентини і Чилі.

Семінар 10-11

Геополітичні та гео економічні інтереси держав Європи

1. Геополітичні та гео економічні аспекти утворення і розвитку ЄС. Розширення ЄС на схід. Трансформаційні процеси в ЄС.
2. Геополітика та гео економіка Великої Британії. Брексіт.
3. Геополітичні та гео економічні інтереси Франції.
4. Геополітичні та гео економічні інтереси Німеччини в ЄС та в інших регіонах світу.
5. Гео економічний прагматизм Італії, особливості її геополітики.
6. Геополітичні та гео економічні інтереси інших держав Європи (на вибір студента).
7. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Центральної та Східної Європи (на вибір студента).

Семінар 12-13

Геополітичні та гео економічні інтереси держав Східної, Південно-Східної, Південної та Південно-Західної Азії, Австралії та Океанії

1. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Близького та Середнього Сходу.
2. Особливості геополітики Туреччини.
3. Геополітика та гео економіка інших держав Близького та Середнього Сходу (Іран, Оман, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Катар, Бахрейн, Кувейт, Ірак- за вибором студентів).

4. Геополітичні та гео економічні інтереси держав Центральної Азії та Закавказзя. Геополітика та геостратегія Узбекистану, Туркменістану, Таджикистану, Киргизстану та Казахстану; Азербайджану, Вірменії, Грузії (за вибором студентів).
5. Геополітичні інтереси та вектори геостратегії держав Південної Азії. Геополітичні інтереси Індії та Пакистану.
6. Геополітичні інтереси та вектори взаємодії держав Східної та Південно-Східної Азії. Геополітичні інтереси АСЕАН та АТЕС.
7. Геополітика та геостратегія Японії.
8. Геополітика та геостратегія Китаю.
9. Геополітичні інтереси та вектори геостратегії Австралії та держав Океанії.

Семінар 14-15

Геополітичні та гео економічні інтереси України

1. Історія розвитку геополітичної думки України. Провідні українські геополітики.
2. Геополітичні інтереси сучасної України. Сучасна геостратегія України у світовому геопросторі.
3. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з ЄС; особливості його практичної реалізації. Особливості співробітництва України з державами Європи.
4. Геополітичні інтереси України щодо співробітництва з США. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з НАТО; шляхи його реалізації.
5. Геополітичні та гео економічні інтереси України у Причорноморському регіоні. Участь України в ОЧЕС.
6. Геополітичні та гео економічні інтереси України на пострадянському просторі. СНД, ГУАМ.
7. Гео економічні інтереси України в Азії, Африці, Латинській Америці.
8. Кризові явища в українській геополітиці.
9. Війна в Україні: передумови, хід, особливості та наслідки.
10. Можливості подолання кризових явищ в Україні внаслідок війни.

Семінар 16

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Провести аналітичне дослідження і написати реферативний огляд на тему «Проблеми та перспективи реалізації геополітичних інтересів України на сучасному етапі». Для виконання даного завдання значну увагу приділити історичним особливостям розвитку геополітики в Державі, а також її сучасному геополітичному становищу.

**ІНФОРМАТИВНИЙ МІНІМУМ ДЛЯ ВИКОНАННЯ
ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЗАВДАННЯ
З КУРСУ «ОСНОВИ ГЕОПОЛІТИКИ ТА ГЕОСТРАТЕГІЇ»**

**Основні історичні етапи формування геополітичної думки України та
їх характерні ознаки**

Українська геополітична думка пройшла досить тривалий процес свого розвитку. Причиною цьому була як і досить тривала відсутність української державності так і різноманітні підходи до бачення того якою мала б бути Україна як самостійна держава і якими мали б бути її політико-географічні особливості. Зважаючи на те, що Україна досить тривалий час була розділена між різними державами, а з середини ХХ ст. усі її етнічні землі увійшли до Радянського Союзу, де геополітика була взагалі заборонена - до часу її проголошення можна лише говорити про формування і розвиток її геополітичного мислення та геополітичних ідей, котрі і склали основу геополітики держави з часу отримання нею незалежності 1991 року.

Загалом історію формування геополітичної думки України можна розділити на 3 ключові етапи, а саме :

I етап – початковий, що розпочинається 9 ст. та триває до початку ХХ ст., його характерними ознаками стали поява перших джерел територіально-політичної інформації, зародження перших ідей про геополітичну суб'єктність України, обґрунтування засад її політико-правової та геополітичної думок.

II етап – основоположний (початок ХХ ст. - 1991 р.), котрий характеризувався посиленням національно-політичних рухів в державі, появою перших науково-обґрунтованих геополітичних ідей та бачень, науковим пошуком перших класиків геополітичної думки держави.

III етап – сучасний (з часу отримання незалежності України 1991 р до тепер). Він характеризується не лише становленням України як незалежного суб'єкта міжнародних відносин, але і усвідомленням нею власного геополітичного значення, визначенням геополітичних пріоритетів її розвитку, формуванням чітких геополітичних орієнтацій на регіональному та глобальному рівнях, і як наслідок трансформацією геополітичної думки держави в її геополітичний інтерес.

**Часові межі та характерні ознаки I етапу формування геополітичної думки
держави**

Перший етап формування геополітичної думки України бере свій початок з 9 ст., коли українські землі стали центром Київської Русі - однієї з найбільших та наймогутніших держав Середньовіччя, котра у 1240 р. була розорена і потрапила в

залежність від Монгольської імперії. Після цього політичний, економічний і культурний центр українських земель перемістився до Галицько-Волинської держави (територія сучасної Західної та Південно-Західної України), яка в кінці 14 ст. була поділена між Польським королівством та Великим князівством Литовським.

Таблиця 1

Характерні риси та досягнення I-го історичного етапу формування геополітичної думки України*

I етап - початковий (9 ст.-початок XX ст.)	
Характерні риси:	
<ul style="list-style-type: none"> - перші спроби українського державотворення - зародження перших ідей про геополітичну суб'єктність України, - визначення місця та значення українських етнічних земель в складі тих держав в яких вони перебували - зародження геополітичної думки України 	
Основні підетапи та їх історичні особливості	Найголовніші досягнення
<p>1 підетап (9-15 ст) З 9 по сер. 13 ст українські землі стали центром Київської Русі, а з 13-14 ст політичний, культурний та економічний центр українських земель перемістився до Галицько-Волинської держави (Зх та Пд-Зх території) На кінець 14 ст. українські землі перебували у складі Литви (Північні, Центральні та частково західні землі), Польщі (південно-Західні території) – обидві держави в к.16 ст. об'єдналися в Річ Посполиту; південна степова Україна перебувала під зверхністю Кримського ханства, утвореного 1447 року, а Закарпаття — Угорщини.</p>	<p>поява перших джерелом територіально-політичної інформації про українські землі (літописи періоду Київської Русі і Галицько-Волинської держави), в яких було описано територію Київської Русі, поділ на племена, характер династичних відносин, місце Русі в тодішньому політичному світі.</p>
<p>2 підетап (15-18 ст) В 15 ст на півдні в території диких степів з'являється особливий суспільний стан-козаки. В сер. 17 ст під проводом Богдана Хмельницького вони створюють на території сучасної центральної України самоврядну українську державу — Військо Запорозьке, яке остаточно було зруйноване в к. 18 ст.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - внаслідок визвольної війни було досягнуто відновлення української державності; - відбулася орієнтація гетьманських урядів на створення широких міжнародних коаліцій; - відбулося підписання важливих міжнародних договорів. - з'явилися перші картографічних матеріали та описи українських земель іноземними дослідниками (праці французького інженера Г. Боплана (1600-1673)) - відбулося письмове оформлення основних демократичних принципів політичної організації незалежної козацької України в Конституції П. Орлика 1710 р.

<p>3 підетап (18-поч. ХХ ст) З к. 18 ст українські поділили між собою Австро-Угорщина (Зх та Пд.-Зх території) решту отримала Російська імперія.</p>	<p>На територіях що належали Австро-Угорщині: - представники «Руської Трійці» обґрунтували ідею єдності українців на Зх та Сх і їх окремість від поляк то росіян та вимагали автономії українських земель в Галичині (Пд-Зх території). - ідею про самостійну Україну обґрунтували з соціалістичних міркуваннями перші політичних партій (праця Ю. Бачинського «Україна irredenta») (1895)</p> <p>На територіях що належали Російській імперії: - представники Кирило-Мефодіївського братства 1845-1846 рр. обґрунтували необхідність створення Слов'янської Федерації, однією з чільних республік котрої мала стати Україна - в працях М. Драгоманова (1841-1895) проголошувалася ідея автономії України в складі федеративної Росії. Відбулося збільшення кількості наукових праць щодо вивчення українського народу, серед яких перша карта розселення українців автора Г. Величка (1896); етнічна карта Підкарпатської Русі автора С. Томашівського (1910); праці вчених-істориків етнографів, висновки мовознавців.</p>
--	---

Саме на цей період припадають поява перших джерелом територіально-політичної інформації про українські землі, серед яких - літописи періоду Київської Русі і Галицько-Волинської держави, де було описано територію Київської Русі, поділ на племена, характер династичних відносин, місце Русі в тодішньому політичному світі. З втратою руської (давньоукраїнської) державності протягом 13-14 ст. необхідність її відновлення та боротьби за самобутність українських земель зберігалася лише в церковно-освітніх колах.

На кінець 14 ст. південні українські землі перебували під контролем Кримського Ханства, Закарпаття – Угорщини, Північні, Центральні та частково західні землі – Литви, а південно-Західні території належали Польщі, котра в к.16 ст. об'єдналася з Литвою – створивши Річ Посполиту.

В 15 ст. на території так званих «диких степів» півдня з'явилося угруповання вояків, що звали себе козаками, вони сформували окремий суспільний стан, котрому вдалося у 1648—1657 рр. підняти повстання під проводом Богдана Хмельницького і створити на території сучасної центральної України самоврядну українську державу — Військо Запорозьке.

Саме завдяки періоду Козацтва і їх активної боротьби, відбулося не лише формування нової української держави, але і нового геополітичного світогляду, все чіткіше розумілися межі етнічної території держави, генетична єдність з попередніми утвореннями, образ України-Руси як етнічної цілісності. Нове геополітичне мислення позначалося і в діяльності гетьманських урядів на міжнародній арені, приміром в спробах створення широких міждержавних коаліцій, а також у важливих політичних договорах того часу, таких як «Договорі поміж цісарем турецьким і Військом Запорозьким з народом Руським», статтях Б. Хмельницького, Гадяцькому трактаті. В цих документах досить чітко було сформовано новий статус України як автономного князівства Руського в Речі Посполитій трьох народів – польського, литовського і руського. Крім того, картографічні матеріали та описи французького інженера Г. Боплана (1600-1673) підтвердили сприйняття козацької України як окремої територіально-політичної одиниці на міжнародній арені.

Важливе значення для формування української політико-правової думки мала також конституція гетьмана Пилипа Орлика (1672-1742), котра сформувала основні демократичні принципи політичної організації незалежної козацької України,

незважаючи на те, що у політико-географічному аспекті цей документ мав ряд недоліків, а саме обмеження території козацької держави кордонами трьох воєводств, які тимчасово визначив ще польський король під час національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького.

Після знищення козацької автономії наприкінці 18 ст. ідея української гетьманської державності ще тривалий час зберігалася у середовищі козацької старшини про що свідчать діяльність громадських діячів того часу.

На початку 19 ст. попри несприятливі політичні реалії з'явилися нові геополітичні бачення та ідеї провідних верств українського суспільства. Первинним епіцентром цього процесу стала територія колишньої Гетьманщини, де на той час проживала найбільша кількість інтелігенції – представників колишньої козацької еліти. Новим явищем тут стала ідеологія Кирило-Мефодіївського братства, що виникло наприкінці 1845-початку 1846 років, яскравими представниками котрого були М. Костомаров, М. Гулак, П. Куліш, Т. Шевченко. У статуті Кирило-Мефодіївського товариства під впливом слов'янофільських ідей було визначено його політичний ідеал – слов'янську федерацію, однією з чільних республік якої мала стати Україна.

Паралельно розвивалася і українська геополітична думка в Галичині, що з кінця 18 ст. перебувала в складі Австрійської, а з 1867 – Австро-Угорської імперії. Важливе політико-географічне значення тут мало проголошення «Руською трійцею» (М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький) єдності українців (русинів) на заході і сході та їх окремоті щодо поляків та росіян. 1846 р. Я. Головацький висунув першу політичну вимогу – автономію для українських земель в Галичині.

Наприкінці 19-початку 20 ст. тут відбулося утворення українських політичних партій, програми котрих відобразили нове геополітичне мислення. Прикладом є утворена в 1890 р. на Західно-Українських землях Русько-Українська радикальна партія (соціал-демократичного типу), яка на своєму першому з'їзді (1895 р.) оголосила ідею самостійної України, обґрунтованої з соціалістичних позицій, що стало наслідком праці Ю. Бачинського «Україна irredenta» (1895 р.).

В умовах 60-70 років 19 ст. на українських землях в складі Російської імперії внаслідок дискримінаційної державної політики літературно-культурного піднесення суттєво скоротилися, а політична ідеологія стала більш поміркованою. В той же час було конкретизовано ідею автономної України, але вже в складі федеративної Росії. Саме це було ключовою ідеєю відомого громадсько-політичного діяча М. Драгоманова (1841-1895 рр.), праці котрого мала великий вплив на розвиток геополітичної думки України, адже саме він сформував цілісну систему територіально-політичних та етнополітичних положень, які стали міжнародно визнані. В своїй політичній програмі М. Драгоманов згадував всі історичні регіони, де проживали українці (у складі Австро-Угорської та Російської імперій), проте конкретні напрями діяльності української громадськості визначав лише в межах підросійської України. Він висунув пропозицію вдосконалити адміністративний поділ Російської імперії з урахуванням етнічних особливостей. Він був першим, хто велику увагу надавав значення геополітичного положення та взаємин з сусідами. Він обґрунтовував необхідність освоєння українцями Причорномор'я, необхідного для зміцнення українських геополітичних позицій в цьому регіоні.

Цікавими та новаторськими були геополітичні погляди М. Міхновського, який у своїй праці «Самостійна Україна» (1900 р.) вперше висунув ідею державної

незалежності України по всій етнічній території «від Карпат аж по Кавказ». Варто зазначити, що можливість етнополітичного визволення автор розглядав у контексті міжнародних геополітичних взаємин, спираючись на активізацію політичних рухів інших поневолених народів.

В цей час з'являється велика кількість наукових праць щодо кількості, географії і самотності українського народу, що мали не менш важливе значення для формування української геополітичної свідомості. Серед них, перша карта розселення українців Г. Величка «Народописна карта українсько-руського народу» (1986 р.), етнічна карта Підкарпатської Русі С. Томашівського «Етнографічна карта Угорської Русі» (1910 р.). Важливе значення мали також праці вчених-істориків В. Антоновича, М. Грушевського, Д. Багалія, М. Кордуби, етнографів – П. Чубинського, М. Сумцова, В. Гнатюка, Ф. Вовка, висновки мовознавців – О. Потебні, К. Михальчука, П. Житецького та інших.

Таким чином, незважаючи на те, що українські етнічні землі на початок ХХ ст. перебували у складі 2 держав - Австро-Угорської і Росії, дослідники та науковці того періоду намагалися обґрунтувати доцільність та важливість формування незалежної української держави, а поява значної кількості наукових праць про особливості життя та розселення корінних українців лише сприяла еволюції її геополітичної думки.

Часові межі та характерні ознаки II етапу формування геополітичної думки держави

З початку ХХ ст. починається II етап формування геополітичної думки держави, характерні ознаки котрого представлено в таблиці 2.

Значною мірою вплинуло на формування геополітичної думки України міждержавне протистояння в ході Першої світової війни, що зумовило в свою чергу посилення національно-політичних рухів, підривало основи центрально- і східно-європейських імперій передбачало великі територіально-політичні зміни. Всі ці зміни зумовили потребу нового геостратегічного мислення щодо майбутнього України, саме тому в цей час з'явилися аналітичні політико-географічні дослідження перспектив української державності, а також безпосередньо українські геополітичні ідеї та доктрини.

Після падіння у 1917 р. російського самодержавства визначальний вплив на формування геополітичної свідомості української громадськості на підросійській Україні мав видатний історик М. Грушевський (1866-1934 рр.). Через свої принципові позиції щодо відстоювання прав українського народу він навіть зазнав репресій з боку російського режиму. Велике політично мобілізуюче значення для українського державотворення мало аргументоване трактування М. Грушевським історії України як цілісного процесу становлення і розширення сфер життєдіяльності українського народу. Самостійність і відокремленість цього процесу визначала самотність українців, їхній особливий уклад життя і об'єктивні державно-політичні прагнення.

Варто зазначити, що державно-політичні перспективи своєї країни автор вбачав як автономну складову Російської Федерації, котра мала мати національно-територіальний характер, а політичне самовизначення українського народу вважав логічним наслідком його самоствердження. Крім того, автор відстоював у своїх працях питання недоцільності повної державної незалежності. Територію автономної України М. Грушевський розглядав за етнічним принципом, пропонуючи включити до її складу губернії з переважаючою кількістю українського населення.

Погляди М. Грушевського змінилися після захоплення більшовиками Києва у січні 1917 р., і як наслідок жорсткого більшовицького терору М. Грушевський почав відстоювати ідею повної державної незалежності України.

Цікавими є погляди М. Грушевського щодо того що він «не бажає своєму народу панування, оскільки саме воно деморалізує і не може бути поєднаним з демократичним

II етап – основоположний (початок XX ст-1991 р.)

Характерні риси:

- посилення національно-політичних рухів,
- поява перших науково-обґрунтованих геополітичних ідей та бачень
- обґрунтування можливих геополітичних союзів задля реалізації українських інтересів

уст
роє
м».
Так
им
чин
ом
авт
ор
всі
ляк
о
про
тис
тоя
в
ідеї
укр
аїн
ськ
ого

імперіалізму.

М. Грушевський вивчав ряд важливих внутрішньо геополітичних проблем України, а саме: необхідність нового адміністративно-територіального устрою, питання етнокультурної невідповідності великих міст завданням українського соціокультурного піднесення, оптимізації структури української нації.

Незважаючи на конструктивність геополітичних ідей М. Грушевського, вони так і не були втілені ним як керівником Української Центральної Ради, що стало наслідком його прорахунків в питаннях національної безпеки та оборони, ілюзій щодо мирного врегулювання питань з російськими політичними силами.

Таблиця 2

Характерні риси та досягнення II-го історичного етапу формування геополітичної думки України*

- створення на поч. XX ст. Української народної республіки та Західно-Української народної республіки, з подальшим їх об'єднанням
- з середини XX ст. об'єднання всієї української території в межах УРСР, як союзної республіки СРСР

Головні історичні події

Внаслідок повалення монархії та більшовицького перевороту в Росії 1917 р., в Києві професором Михайлом Грушевським було Українську Народну Республіку, яка після початку українсько-більшовицької війни 1918 р. проголосила свою незалежність і уклала договір з Німеччиною та Австро-Угорською імперією. Після капітуляції Німеччини у I світовій війні більшовики в 1919 р. в Харкові створили Українську Соціалістичну Радянську Республіку, від імені якої розпочали війну і, як наслідок, в 1920 р. встановили радянський контроль в Центральній, Східній та Південній Україні.

На українських територіях, що належали Австро-Угорщині, у зв'язку з її розпадом в жовтні 1918 року було утворено Західно-Українську Народну Республіку котра проіснувала до початку 1921 р. коли Західні території України відійшли до Польщі а Південно-Західні до Румунії та Чехії. В 1920—1930 рр. на західноукраїнських землях зародився антипольський визвольний рух (Організація Українських Націоналістів), що ставив собі за мету встановлення Української соборної самостійної держави, що продовжував свою підпільну діяльність навіть після приєднання Зх.України до СРСР.

В к. 1922 р. Українська Соціалістична Радянська Республіка уклала разом із більшовицькими республіками Росії, Білорусі та Закавказзя договір про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР), котрий в ході II Світової війни СРСР повернув до складу УРСР всі Західні та Південно-Західні землі України. І з цього часу до часу отримання незалежності територія сучасної України була в складі Радянського Союзу.

Основні досягнення	<ul style="list-style-type: none"> - обґрунтування ідеї повної державної незалежності України та доцільності розглядати її території за етнічним принципом в працях М. Грушевського (1866-1934). - в працях С. Рудницького (1877-1937) аналіз світового геополітичного устрою і місця в ньому України; доказ необхідності незалежності України та створення Галицької державності як проміжного її варіанту; обґрунтування пріоритетності національного а не географічного принципу при формуванні держав нової Європи; обґрунтування ідеї Балто-Понтійської Федерації, на протигагу російській експансії. - внаслідок діяльності М. Скрипника (1872-1933) та інших націонал-демократів було надано підтримку етнічних українців поза межами УСРР, а також обґрунтовано доцільність розширення кордонів УРСР за рахунок сусідніх етнічних українських територій. - А. Синявський (1866-1951) в своїх працях досліджував геополітичні процеси в Європі; обґрунтував доцільності формування «Пан-Європи»; вивчав економічні інтересів УРСР на Близькому Сході - в своїх працях М. Хвильовий (1893-1933) обґрунтовував необхідність переорієнтації української літератури на Європу і подолання залежності від російської культури. - в працях О. Бочковського (1884-1939) було сформовано теоретичну базу етнополітики як науки що вивчає специфіку взаємин нації і держави - в працях В. Липинського (1882-1931) було розроблено соціологічну теорію, де нація формувалася на основі «територіального патріотизму»; автор вивчав питання культурного розлому українців і необхідність їх гармонійного поєднання - обґрунтування ідеї створення Адріатичного союзу (Україна, Чехословаччина, балканські слов'янські країни) на основі ментальної та історичної спільності в працях С. Томашівського (1864-1938) та С. Шелухина (1864-1938) . - обґрунтування ідеї про «Чорноморську доктрину» в працях Ю. Липи (1900-1944), в якій Чорноморський басейн мав об'єднати території, що до нього відносилися в могутню політичну одиницю. - в працях В. Кубійовича (1900-1985) було доведено право українських етнічних земель об'єднатися в єдину українську державу; автор політико-географічно обґрунтував і підтримував незалежність Карпатської України. - внаслідок діяльності утвореної в липні 1944 р. Головної Визвольної Ради була розроблена ідея про утворення Української Самостійної Соборної Держави; проголошено ідею про співробітництво з усіма поневоленими народами Європи та Азії. - обґрунтування в працях інтелігенції емігрантського руху в 1950-х рр. етнополітичних та геополітичних проблем українського народу та ідеї про те, що баланс національних держав спроможний стати запорукою нового міжнародного порядку. - М. Сосновський (1919-1975) в своїх працях здійснив аналіз діяльності українських закордонних сил та вивчив причини відсутності їх вагомих результатів. - внаслідок діяльності молоді творчої інтелігенції-шестидесятників (1960-1970 рр.) було обґрунтовано доцільність розвитку української літератури; пояснено причини кризи української нації, її культури, ідеології, самобутності. - в результаті діяльності руху опору радянському режиму – дисидентів (1970-1980 рр.) відбулося обґрунтування негативного впливу радянської ідеології на всі сфери суспільного життя етнічних українців, було сформовано новий світогляд щодо майбутнього українських земель в межах Союзу та закордоном.
---------------------------	---

В
ер
ши
но
ю
дос
ягн
ень
гео
пол
іти
чни
х
іде
й
XX
ст.
ста
ли
пра
ці
укр
аїн
ськ
ого
гео
гра
фа
С.
Руд
ни
цьк
ого

(1877-1937), основи досліджень котрого став світовий геополітичний устрій та місце в ньому України. У 1916 р. С. Рудницький у Відні видав німецькою мовою працю «Україна з політико-географічного становища», в якій довів необхідність та неминучість незалежності України з врахуванням всіх історичних і етнополітичних чинників. Особливість геополітичних поглядів автора частково базувалася на теорії політичної географії Ф. Ратцеля, проте йому вдалося уникнути основних ідей останньої і сформував власну політико-географічну концепцію, що базувалася на ідеї пріоритетності національного, а не географічного принципу при формуванні держав нової Європи.

С. Рудницький обґрунтовував факт тимчасовості багатонаціональних імперій і використовував цей аргумент для того, щоб показати необхідність формування незалежної України в межах її етнічних кордонів навіть задля безпеки і стабільності

Центральної та Східної Європи. На думку автора, Україна має стати демократичною республікою з сильним центральним урядом і самоврядованими громадами та землями, держава має забезпечити релігійну толерантність, політичну, економічну і соціальну рівність населення.

Окрім того, автор обґрунтовує ідею Балто-Понтійської Федерації, на протипагу російській експансії і обґрунтовує неприпустимість включення України до складу Російської Федерації, що лише підсилить її експансіоністські амбіції і може спровокувати анексію Росією країн Центральної Європи.

В своїй праці «Огляд національної території» (1923 р.) автор присвятив значну увагу значенню національної території для держави, підтверджую той факт, що етнічні землі України займають чималі простори.

Після подій 20 років ХХ ст. автор розумів неможливість створення незалежної держави на той час, тому як проміжний варіант до періоду коли це стане можливим пропонував створення Галицької державності, яка з часом переросте у велику Україну в складі всіх її етнічних земель (праці «Географічне становище Галичини і її доля», «Галичина та соборна Україна», «Економічні основи Галицької Державності» та ін.)

В іншій праці «Про давні і нові столиці України» (1922 р.) С. Рудницький аналізував розміщення столиць України і обґрунтовував чому столичні функції не може виконувати Київ чи Харків.

Саме ідея С. Рудницького про формування держави за етнічним принципом є досі актуальною, незважаючи на те, що автор працював ще в минулому сторіччі.

Після поразки національної революції України в 1921 р. українські етнічні землі наступні 2 десятиріччя були поділені між 4 державами, а саме: Галичина і Волинь відійшли до складу Польщі, Закарпатська Україна - до Чехословаччини, Буковина і Бессарабія – були анексовані Румунією, всі інші землі відійшли до складу УСРР, де була створена Українська Соціалістична Радянська Республіка (пізніше Українська Радянська Соціалістична Республіка). В цей час на території УСРР зростає вплив націонал-комуністів (М. Скрипник, О. Шумський, О. Буценко), які, будучи прихильниками більшовизму, намагалися здійснювали політику «українізації», і як наслідок надати УСРР українського державно-політичного характеру. Важливою були напрацювання М. Скрипника (1872-1933 рр.) котрий всіляко намагався підтримувати етнічних українців поза межами УСРР і навіть спромігся обґрунтувати доцільність перегляду її кордонів з подальшим включенням до неї сусідніх етнічних українських територій (Слобожанщина).

Наступні ж керівники УСРР характеризувалися антиукраїнською етнокультурною і соціально-економічною політикою, яка в більшій мірі мала злочинний характер (організація голодомору, масових репресій, депортації населення). Попри придушення всіх можливих проявів української незалежної політичної думки і діяльності, в цей час активно обговорювалися питання збільшення територій УСРР і відстоювання її територіальних інтересів.

Незважаючи на негативні тенденції на території УСРР у 20-ту роки ХХ ст. продовжували активну діяльність представники «старої української інтелігенції», на приклад А. Синявський (1866-1951 рр.) котрий уважно вивчав геополітичні процеси в Європі і був прихильником формування «Пан-Європи», розглядав економічні інтереси УСРР на Близькому Сході. Активно розвивали свої геополітичні погляди і інші представники української інтелігенції, а саме В. Доброгаєв та М. Волобуєв, котрі

вивчали питання економічних інтересів УРСР; цікавими є погляди відомого письменника і публіциста М. Хвильового (1893-1933 рр.) котрий обґрунтовував необхідність переорієнтації української літератури на Європу і подолання залежності від російської культури. Автор також неодноразово критикував українську інтелігенцію, котра через свою психологічну залежність від російської культури гальмувала розвиток та не дозволяла виявляти та розвивати власних українських геніїв.

Важливими є також праці О. Бочковського (1884-1939) («Поневолені народи царської імперії, їх національне відродження та автономне прямування» 1916 р., «Націологія і націографія» 1927 р., «Боротьба народів за національне визволення» 1932 р. та інші) в котрих автор заклав основи вчення про націю (націологію) і розробив теоретичні основи етнополітики, як науки що вивчає специфіку взаємин нації та держави на всіх рівнях її прояву.

В міжвоєнний період активно працював над формуванням соціологічної теорії, в якій нація розуміється як єдність громадянства, котрому притаманним є «територіальний патріотизм» В. Липинський (1882-1931 рр.). Автор активно вивчав питання внутрішнього геокультурного розлому етнічних українців, котрі були розділені між кількома державами і котрі повинні гармонійно об'єднуватися в культурних та інших питаннях.

Цей період також характеризується тим, що велися активно дискусії про пошук нових союзників України в питаннях її державно-політичного формування. В цей час на противагу ідеям про Балто-Чорноморське об'єднання С. Рудницького було висунуто ідеї утворення Адріатичного союзу що включало б в себе Україну, Чехословаччину, балканські слов'янські країни і котрі характеризувалися б ментальною та історичною спільністю, прихильником цієї ідеї був історик С. Томашівський (1864-1938 рр.) та громадсько-політичний діяч С. Шелухин (1864-1938 рр.). Проте найактивніше вивчав питання геополітичних орієнтацій держави Ю. Липа (1900-1944 рр.) в своїх працях, як «Українська раса» (1937 р.), «Призначення України» (1938 р.). Велику увагу автор приділяв питанням української ідентичності, етнокультурної та релігійної солідарності, національній волі, ним були обґрунтовані геополітичні орієнтири, що базуються на природній осі Північ-Південь. Ці ідеї автор вдосконалив в своїй праці «Чорноморська доктрина» (Варшава, 1940р.), в якій велику увагу приділяв Чорноморському басейну, котрий маючи величезний потенціал творить цілісність між країнами що до нього відноситься, серед них, в свою чергу, Україна історично покликана консолідувати цей регіон спільно з іншими країнами, створити могутню політичну одиницю. Звісно ж, враховуючи розбіжності геополітичних бачень країн, що входили до даного регіону реалізувати такі плани було майже неможливо, а дану ідею автора можна вважати ілюзорною. Ю. Липа передбачив також розпад СРСР і самостійних її складових республік – «Розподіл Росії» (1941 р.). Таким чином, Ю. Липа став чи одним не з перших дослідників, котрий вивчав і обґрунтовував усі можливі варіанти включення України в тогочасні міжнародні відносини і утвердження її як активного їх учасника.

Важливе значення мали праці українського демографа і етногеографа В. Кубійовича (1900-1985 рр.), котрий займався редагуванням і виданням книг з географії недержавної на той час України, серед котрих наступні: «Географія українських і суміжних земель» (Львів, 1933 р.), «Атлас України і суміжних земель» (Львів, 1937 р.). Його праці привернули увагу до українського питання іноземних науковців та політиків, адже на той час вони здебільшого вивчали питання тих держав, котрі були сформовані і

отримали статус незалежних. Саме завдяки працям В. Кубійовича українські етнічні землі почали розглядатися як такі що мають всі потенційні права об'єднатися в єдину українську державу. Окрім того, автор підтримував питання незалежності Карпатської України.

Саме в міжвоєнний період, незважаючи на недостатній потенціал українських державно-політичних сил, геополітичне бачення України як самостійної геополітичної одиниці поширювалося на різні верстви українського суспільства. Міжвоєнний період характеризувався також тим що з липня 1944 р. було створено Українську Головну Визвольну Раду (верховний орган у революційно-визвольній боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу), котрий функціонував на демократичних національних принципах. В його статуті було проголошено що він буде співпрацювати з усіма поневоленими народами Європи та Азії, котрі проводили боротьбу за свою незалежність і визнають таке ж право України. Також було проголошено, що Визвольна Рада прагне до мирного співіснування з усіма своїми сусідами при умові їх визнання права на власні етнографічні кордони держав.

Активно проводили свою діяльність і ідеологи українського підпілля. Так, П. Федун (1919-1951 рр.) в своїх працях вивчав питання місця України в системі міжнародних відносин. Автор обґрунтовував, що історія створює всі умови для формування самостійних національних держав, а прагнення народу до цього є органічним та природнім. Він активно вивчав такі поняття як «ідея нації», «ідея демократичної конституційно-парламентської республіки», автор вказував на недосконалість міжнародних відносин того часу, котрі не забезпечують належних умов для реалізації самовизначення народів, а великі держави для втілення своїх винятково державних інтересів оперують такими поняттями як «стратегічні позиції» та «стратегічні кордони»

В цей час відбувається також активізація діяльності емігрантського руху, в колах котрого активно презентувалися праці діячів українського національно-визвольного руху середини ХХ ст. (Л. Ребета, А. Камінського, І. Багряного, М. Прокопа). Проте здійснити перехід від публіцистики до наукового обґрунтування етнополітичних і геополітичних проблем українського народу зумів лише Л. Ребет (1912-1957 рр.), в книзі «Теорія нації» (1956 р.). Цікавою є позиція автора щодо воєнних конфліктів, що виникають як наслідок національного самовизначення держав. На його думку, світу загрожували не малі суверенні держави, а великі багатонаціональні, що прагнули якомога далі поширити межі свого панування.

Геополітичні проблеми, котрі стосувалися України були описані також в 50-х роках в емігрантському часописі «Український самостійник» автором А. Камінським. Післявоєнний період характеризувався необґрунтованими нападами світової а в більшій мірі європейської спільноти на любі прояви національно-політичних проблем, в тому числі і питання права нації на самовизначення і створення власних держав, що могли провокувати небезпеку нових воєнних конфліктів. Саме в цей період А. Камінський обґрунтовував, що саме баланс національних держав спроможний стати запорукою нового міжнародного порядку, оскільки створить збалансовану міжнародну систему, де не буде місця змаганням двох могутніх блоків, або утворення єдиного глобального лідера. Саме баланс національних держав як наслідок здорового і справжнього націоналізму й інтернаціоналізму, може на його думку бути органічною засадою міжнародного укладу. Також автор критикував американську геополітику стримування

СРСР, розроблену провідним американським геостратегом Дж.Кеннаном через некоректне трактування ним перспектив української держави.

В 1966 р. М. Сосновський (1919-1975 рр.) видав працю «Україна на міжнародній арені», в котрій вивчив питання діяльності різноманітних українських закордонних сил, дійшовши до висновку, що вагомих результатів їх діяльності не було досягнуто оскільки вони не спромоглися створити свого єдиного осередку і діяли в більшій мірі різновекторно.

Новим етапом формування геополітичної думки став період так званої «хрущовської відлиги» після офіційного засудження культу Сталіна у 1956 р., під час котрого активізувалася діяльність нового покоління молодого творчої інтелігенції, здебільшого літературної, що отримали назву «шестидесятники». Вони не ставили під сумнів офіційну радянську ідеологію, проте порушували питання української мови, піднесення української культури, що мало також і політичні наслідки.

Показовою в їх діяльності є праця І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація» (1965 р.), в котрій розглядалося питання кризи української культури як наслідок тогочасної політичної реальності. Він обґрунтовував, що криза української культури пов'язана з тим що українців масово переселяли по всьому союзу, що унеможливило природній приріст українського населення на його етнічній території, він ставив під сумнів сумнівний суверенітет уряду РСР на території України, всі ці чинники, на думку автора спричинили кризу української нації, культура котрої вважається провінційною і другосортною в межах всього союзу.

Діяльність шестидесятників була досить нетривалою і вже в другій половині 60 років вони зазнали масових репресій. Проте саме вони спромоглися виконати одну з найважливіших геополітичних місій – зблизити в культурних, ментальних та політичних поглядах інтелігенцію західних, східних та центральних регіонів етнічних українських земель. Також саме шестидесятники створили основу для українського десидентства – українського руху опору радянському режиму (1960-1980 рр), адже саме в цей період відбувалася масштабна криза радянського режиму в усіх сферах суспільного життя-політичній, економічній, культурній. Протягом 1980-х років дисидентський рух було практично розгромлено, їх діяльність не набула масових характеристик через відсутність чітко сформованої політичної програми. Проте вони спромоглися вплинути на ідеологічні бачення та світогляд населення не лише в межах етнічних українських земель, але і змінити погляди на їх майбутнє закордоном.

Зважаючи на той момент, що попри низку негативних чинників ХХ ст. таких як територіальна роз'єднаність та політичний терор - українські геополітичні ідеї відрізнялися позитивним налаштуванням щодо інших країн, займалися вивченням питання політико-територіальної організації держави за етнічним принципом, ролі української держави в системі МВ на глобальному та регіональному рівні, а звідси вони стали основою формування геополітичних бачень та орієнтацій України після отримання нею статусу незалежної держави 24 серпня 1991 р.

III етап формування геополітичної думки України. Аналіз її геополітичного положення та обґрунтування основних геополітичних інтересів держави

III етап формування геополітичної думки України розпочався з часу отримання нею незалежності 1991 року і триває дотепер. Проте даний етап має досить специфічну рису, що проявляється в тому, що саме з часу отримання незалежності України її

геополітична думка поступово трансформується в геополітичний інтерес держави, адже саме інтерес являє з себе систему цілей і завдань; стимул дій задля отримання вигоди в процесі реалізації держави її геополітики.

Першочерговим завданням для виокремлення та обґрунтування об'єктивних

	Перелік основних характеристик
--	---------------------------------------

геополітичних інтересів України на сучасному етапі є оцінка її геополітичного положення, котре водночас є вигідним та досить складним.

Загалом, географічно Україна займає досить вигідне положення, адже держава розташована на межі Європи та Азії, на її території знаходиться географічний центр Європи (селище Ділове, Закарпатської області), завдяки чому вона перебуває на перетині важливих торгівельних шляхів з Півночі на Південь та Заходу на Схід, а також займає транзитне положення щодо транспортування енергоносіїв до країн Центральної та Південно-Східної Європи. Позитивним є і той факт, що відносно близько розташовані до неї найбільші так звані «столиці Європи», а саме: Лондон, Париж, Рим, Берлін, Брюссель, Страсбург.

Таблиця 3

SWOT-аналіз геополітичного положення України*

<p style="text-align: center;">Сильна сторона</p>	<ul style="list-style-type: none"> - наявність на території держави унікальних природних умов, в тому числі достатньо родючих ґрунтів, значної кількості корисних копалин, сприятливих кліматичних умов; - достатня розвиненість шляхів сполучень і вихід України до морів; - значна протяжність державних кордонів; - географічно вигідне положення України на межі Європи та Азії та розташування на її території географічного центру Європи – як наслідок перетин на території держави торговельних шляхів між Європою та Азією; - приналежність держави до Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону і її транзитне положенням між Каспійським регіоном, Близьким Сходом і Європою; - міжнародний транзитний потенціал України, пов'язаний з її положенням у пан'європейській транспортній зоні басейну Чорного моря; - вигідне транзитне положення України щодо транспортування енергоносіїв до Європи; - інституційне співробітництво держави з великою кількістю міжнародних організацій регіонального та глобального характеру та участь України в формуванні регіональної інтеграції в межах Балто-Чорноморсько-Каспійського регіону (ГУАМ та ОЧЕС)
<p style="text-align: center;">Слабка сторона</p>	<ul style="list-style-type: none"> - сусідство з Росією, з притаманною їй загарбницькою політикою, що призвело до кровопролитної війни спочатку на Сході та Півдні України в 2014 р, а згодом і до повномасштабного вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2014 р. - культурна, ментальна та ідейна відмінність Сходу та Заходу держави, їх недостатня зв'язаність, що відбулася в процесі історичного формування української державності; - проблеми демаркації сухопутного кордону з Білоруссю та Молдовою та відсутність делімітації морського кордону з РФ ; - різноманіття поглядів щодо регіональної приналежності держави; - залежність України від транспорту енергоносіїв та недостатня забезпеченість держави власними енергоресурсами, недостатнє використання альтернативних джерел енергії; - неоптимальна географічна структура зовнішньоторговельних зв'язків (переважання регіонального співробітництва над міжнародним)

Можливості	<ul style="list-style-type: none"> - чимшвидше подолання наслідків війни в Україні, повернення на батьківщину всіх українців, які залишили територію держави внаслідок війни - запровадження ефективної регіональної політики для подолання диспропорцій регіонального економічного розвитку та подолання економічних наслідків війни в державі; - реалізація всіх можливих засобів задля подолання демографічної кризи та повернення українських трудових мігрантів на батьківщину; - забезпечення системи оптимальних взаємозв'язків етнічних українців з етнонаціональними меншинами; - цілеспрямоване формування в засобах масової інформації країн світу позитивного та об'єктивного образу України, а також підтримка іміджу України, який вона здобула з початку війни 24 лютого 2022 р.; - реалізація ефективної практичної геополітики в межах державних кордонів задля усунення проблемних питань територіально-політичної цілісності держави, створення сприятливих умов її внутрішнього та зовнішньо-політичного розвитку; - поступовий, цілеспрямований вихід з силового (політичного, економічного, культурного та інформаційного) поля сусідніх держав без застосування провокуючих дій та зі збереженням та зміцненням своїх позицій на регіональному ринку; - формування та реалізація геостратегії, що базується на пріоритеті національних інтересів, нарощенні сукупного потенціалу, зростанні міжнародного авторитету та всебічному розумінні глобальних та загальноєвропейських процесів.
Загрози	<ul style="list-style-type: none"> - політичні, соціально-економічні, психологічні, інформаційні наслідки війни, що проявляються і будуть проявлятися до часу та після її завершення у всіх сферах суспільного життя; - наявність великої кількості політичних партій та різновекторність їх орієнтацій; - регіональні диспропорції в рівнях соціально-економічного розвитку території держави; - наявність глибокої демографічної кризи, що стала наслідком старіння населення, зменшення кількості народжуваності та масовою нелегальною трудовою міграцією до краще розвинутих сусідніх країн, а також необхідністю залишати територію України по причині війни в ній; - проникнення через проблемні ділянки кордону нелегальних мігрантів, контрабанди, товарів, наркотиків та злочинних угруповувань; - наявність спільного кордону з самопроголошеною Придністровською Молдавською Республікою та близькість конфліктогенного Кавказького регіону, що є осередком політичної та військової напруженості; - географічне положення України у так званій «буферній зоні» між регіональними економічними та військово-політичними центрами сили глобального характеру; - спільність кордону з Росією, експансіоністська політика та геополітичний тиск з боку Росії спрямований на розкол українського суспільства з подальшими намірами повного контролю над ситуацією в Україні – як наслідок, з 2014р. кровопролитна війна на Сході України, анексія Росією Криму та м. Севастополь та утворення на території України 2 самопроголошених республік, а пізніше повномасштабне вторгнення Росії в Україну і початок війни 24 лютого 2022 р.

Україна має вихід до морів, що забезпечує їй значну протяжність кордонів (сухопутний 5637,982 км, морський - 1355 км). Найдовшими, проте найменш

обладнаними є сухопутні кордони з такими державами як Білорусь (1084,2 км), Молдова (1222) та Росія (1974,05 км). Варто зазначити, що досі після більш як 30 років незалежності існують проблеми демаркації кордонів України з Молдовою та Білорусією, та делімітації морського кордону з Росією, котрий досі є відсутнім між обома державами (протяжність неконтрольованої ділянки кордону з Росією - 409,3 км). Як наслідок через ці кордони постійно відбувається проникнення нелегальних мігрантів, контрабанди, товарів, наркотиків та злочинних угруповань. Окрім того, проблеми формування кордонів особливо з Росією були однією з причин швидкого проникнення військ останньої не лише в 2014 р., але й з часу початку повномасштабного вторгнення Росії до України 24 лютого 2022 р.

Повністю узгоджено і обладнано кордони з західними сусідами України, такими як Румунія (613,8 км), Словаччина (97,85км), Польща (542,39км) та Угорщина (136,7 км), крім того дані держави є членами НАТО та ЄС, що обумовлює геополітичну орієнтацію України в їх напрямку.

Має позитивний вплив геополітичне положення України і на інституційне співробітництво держави. Так, Україна є членом таких організацій, як: ООН (з 1945 р.), ВООЗ (з 1948 р.), ЮНЕСКО (з 1954 р.), ОБСЄ (з 1992 р.), ОЧЕС (з 1992 р.), Рада Європи (з 1995 р.), ЦЄІ (з 1996), ГУАМ (з 1997 р.), СДВ – Співдружність демократичного вибору (з 2005 р.), СОТ (з 2008 р.). Також Україна є фактичним членом СНД (з 1991 р.) і має статус спостерігача в таких організаціях, як: РКБМ – Рада країн Балтійського моря (з 1999 р.), ЄврАзЕС (з 2002 р.), Франкофонія (з 2006 р.). Партнерство і співробітництво між Європейським Союзом (УПС) з Україною набуло чинності 1 березня 1998 року. 31 січня 1992 року Україна приєдналася до Наради з безпеки і співробітництва в Європі. 10 березня 1992 року стала членом Ради північноатлантичного співробітництва. Україна має тісні відносини з НАТО і є найактивнішим членом Партнерства заради миру (ПЗМ). Варто зазначити, що 23 червня 2022 р. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС.

Щодо негативних аспектів геополітичного положення України, то в першу чергу необхідно згадати питання її регіональної приналежності, котре досі не є вирішеним, різняться щодо нього і думки науковців. Так, більшість вчених та дослідників вважає Україну регіонально виключно європейською державою. В свою чергу, З. Бжезинський в своїх працях відводить Україні роль «буферної зони», вважаючи Україну геополітичним центром Центральної та Східної Європи, а найважливішим аспектом її незалежності він вважає вплив на Росію. Як наслідок, високо оцінюючи те вигідне геополітичне положення яке займає Україна, досить часто західні політики та політологи розглядали відносини з нею в геостратегічному вимірі як головний аванпост перед Євразією в цілому, що в свою чергу не відповідало національним інтересам держави і шкодило реалізації її геостратегічних планів. Великий вплив на це бачення мала війна в Україні, яку розпочала Росія 24 лютого 2022 р. і яка попри свій кровопролитний характер змінила сприйняття України світовою спільнотою, особливо країнами Західного світу.

Окрім того, Україна має сусідство з самопроголошеною Придністровською Молдавською Республікою, що знаходиться на Сході Молдови, спільний кордон з котрою нараховує 405 км., і котра є осередком політичної і воєнної напруженості. Відносно недалеко знаходяться кордони України і від неспокійного Кавказького

регіону, з його невизнаними державами Нагірно-Карабаською Республікою, Південною Осетією та Абхазією.

Ззнає Україна і постійного геополітичного тиску з боку Росії. А через постійні зазіхання Росії на територію України - з 2014 року на Сході держави тривала кровопролитна війна, в якій Україна зазнала не лише значних людських втрат, але й економічних та територіальних. В 2014 р. Російська Федерація анексувала український Крим та м. Севастополь і як наслідок протяжність ділянки морського кордону над яким Україна втратила контроль склав приблизно 430 км; також на Сході України з'явилися дві самопроголошені республіки - Донецька та Луганська. А 24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабне вторгнення до України, розв'язавши при цьому безпідставну кровопролитну війну.

Таблиця 4

Структура геополітичних інтересів України на сучасному етапі*

Проте найбільшим недоліком геополітичного розташування України і достатньо великої протяжності її території є недостатня внутрішня зв'язаність між собою

I. Геополітичні інтереси локального характеру

- Захист суверенітету, територіальної цілісності та безпеки держави і її населення
- Боротьба з будь-якими проявами антиукраїнської діяльності такими як сепаратизм, політичний екстремізм, корупція, спробами федералізації держави, не допущення поширення ідеології «фруського міру» в державі тощо
- Завершення війни в державі та вирішення конфліктних територіальних питань в межах її кордонів, подолання наслідків війни в усіх сферах суспільного життя
- Поступове реформування оборонної сфери держави згідно основних викликів сучасності або потенційних загроз
- Подолання культурних та ідеологічних протиріч між Сходом та Заходом держави
- Запобігання втраті української культурної та духовної самобутності під впливом зовнішніх сил
- Забезпечення державою достатньої інформаційної підтримки задля захисту власних інтересів та протидії зовнішнім інформаційним тискам, контроль за поширенням «фейкової» інформації

II. Геополітичні інтереси регіонального характеру

- Диверсифікація джерел та шляхів постачання енергоносіїв, зменшення енергетичної залежності держави
- Забезпечення стабільного політичного, економічного та демократичного розвитку і як наслідок формування України як потужного регіонального лідера
- Посилення участі держави в регіональних заходах взаємодії щодо боротьби з піратством, тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, незаконним транспортуванням зброї та нелегальної міграції, а також активізація участі України в операції «Чорноморська гармонія» з контролю судноплавства в Чорному морі
- Реалізація такої зовнішньо-політичної діяльності, котра б забезпечила Україні статус гаранта стабільності у Південно-Східній Європі та Чорноморсько-Кавказькому регіоні

III. Геополітичні інтереси глобального характеру

- Активна підтримка української діаспори закордоном і як наслідок формування додаткових каналів реалізації державних інтересів поза державними кордонами
- Нарощення економічного потенціалу держави, та її економічної безпеки внаслідок інтеграції в світову економіку, а також в Європейську енергетичну та транспортну системи
- Вдосконалення законодавчої бази задля поліпшення інвестиційного клімату в Україні, захист ключових галузь української економіки від встановлення іноземного контролю, посилення конкурентноспроможності національної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках, подолання економічних та політичних наслідків війни в Україні
- Подальший розвиток і вдосконалення транспортної інфраструктури держави задля активізації її діяльності в системі міжнародних транспортних коридорів, відбудова пошкоджених транспортних сполучень, що постраждали внаслідок війни в державі, гарантування їх безпеки
- Збалансований розвиток відносин із США/Британією/Польщею/НАТО/ЄС з подальшою реалізацією євроатлантичних прагнень України
- Активізація участі України в роботі міжнародних та регіональних організацій учасником котрих вона є
- Посилення участі України в міжнародних миротворчих місіях, в тому числі активізація участі держави у врегулюванні конфліктів в Придністров'ї та Південному Кавказі
- Становлення держави як сильного самостійного суб'єкта міжнародних відносин, здатного відстоювати власні національні інтереси, котрий не залежить від геополітичних орієнтацій сусідніх держав та прагнень інших регіональних лідерів і котрий спроможний убезпечити власну територію від можливих зазіхань чи вторгнень

складових частин держави – Сходу та Заходу, їх ментальна, культурна та ідейна відмінність, оскільки протягом всього історичного періоду формування української державності її Захід тяжів до Європи, а Схід - до Росії, що теж мало неабиякий вплив на розв'язання останньою війни в Україні.

Окрім того, в державі наявна значна кількість внутрішніх проблем політичного та соціально-економічного характеру, серед яких значна кількість політичних партій з різновекторними поглядами та ідеологіями, складна демографічна ситуація, регіональні відмінності в рівнях соціально-економічного розвитку території держави та ряд інших. Проте, найбільшою проблемою в державі можна назвати війну, що розпочалася 24 лютого 2022 р. та всі її наслідки, для подолання котрих потрібно буде докласти неабиякі зусилля і затратити досить тривалий час для їх вирішення.

З таблиці 3 зрозуміло наскільки взаємопов'язаними між собою є сильні та слабкі сторони геополітичного положення держави, як слабкі сторони впливають на формування загроз, а сильні сторони – можливостей. Варто зазначити, що взаємопов'язаними між собою є також загрози і можливості, адже недостатнє використання державою можливостей геополітичного положення призводить до того що кількість загроз в перспективі зростатиме, в свою ж чергу реалізація всіх можливостей навпаки зменшуватиме і попереджуватиме можливі загрози.

Таким чином, враховуючи результати проведеного свот-аналізу геополітичного положення держави пропонується виокремити наступні групи геополітичних інтересів держави, а саме 1) геополітичні інтереси локального характеру; 2) геополітичні інтереси регіонального характеру та 3) геополітичні інтереси глобального характеру, що є представленими в таблиці 4.

Саме реалізація виокремлених в таблиці основних геополітичних інтересів України дозволить забезпечити їй сталий розвиток, вирішити наявні проблеми внутрішнього та зовнішнього характеру та відбутися як сильний та самостійний учасник міжнародних відносин, що здатний відстоювати власні національні інтереси та спроможний попередити та не допустити повторення подій як 2014 р. так і тих, що розпочалися 24 лютого 2022 р .

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ІСПИТУ

1. Суть поняття світова політика.
2. Основні теорії та принципи світової політики.
3. Геополітика як наукова дисципліна.
4. Сучасні геополітичні школи та теорії.
5. Основні категорії геополітики.
6. Основні закони геополітики.
7. Парадигми геополітики.
8. Історія розвитку геополітики
9. К. Хаусхофер та його вплив на формування геополітики.
10. З. Бжезинський та його основні праці.
11. Ф. Фукуяма та його основні геополітичні бачення.
12. Провідні геополітичні центри сучасності.
13. Баланс сил як одне з ключових понять геополітики.
14. Геополітична доктрина та особливості її формування (на прикладі держав).
15. Французька школа геополітики та її характерні риси.
16. Американська школа геополітики та її представники.
17. Німецька школа геополітики та її характерні ознаки.
18. Особливості геополітичної думки України.
19. Історія формування геополітичної думки України.
20. Провідні класики геополітики та їх основні праці.
21. Ф. Ратцель та його основні ідеї.
22. Р. Челлен та його значення для розвитку геополітики.
23. А. Мехен та його основні напрацювання.
24. Г. Маккіндер та його «географічна вісь історії».
25. К. Хаусхофер та його геополітичні бачення.
26. Європейські геополітичні ідеї ХХ ст.
27. Американські геополітичні ідеї ХХ ст.
28. Геополітика кінця ХХ ст -поч. ХХІ ст, та її головні представники.
29. Геоелектроніка. Основні категорії геоелектроніки.
30. Геополітична структура світу. Різноманіття підходів.
31. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США у світі.
32. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США в Європі.
33. Геополітичні інтереси США на пострадянському просторі.
34. Геоелектроніка США по відношенню до КНР.
35. Геополітичні та геоелектронічні аспекти відносин США і Японії.
36. Геоелектроніка США в Південно-Східній Азії.
37. Геоелектроніка США в Південній Азії.
38. Геоелектронічні та геополітичні інтереси США на Близькому Сході.
39. Геополітичні та геоелектронічні інтереси США в Африці.
40. Геоелектронічна інтеграція в НАФТА.
41. Геополітичний та геоелектронічний контроль США над Латинською Америкою.
42. Геополітичні та геоелектронічні аспекти утворення і розвитку ЄС.
43. Трансформаційні процеси в ЄС.
44. НАТО: геополітичні засади створення і розвитку.
45. Геополітичне розширення НАТО, основні наслідки.
46. Сучасна геоелектроніка НАТО.

47. Геополітика та геоекономіка Великої Британії в Європі та в регіонах світу.
48. Брексіт на його наслідки для ЄС.
49. Геостратегія Франції на міжнародній арені.
50. Геостратегія об'єднаної Німеччини в Європі.
51. Роль ФРН в НАТО та ЄС.
52. Геополітичні та геоекономічні інтереси Німеччини в регіонах світу.
53. Геоекономічний прагматизм Італії, особливості її геополітики.
54. Швейцарія та її місце на геополітичній карті світу.
55. Геополітичні та геоекономічні інтереси країн Центральної та Східної Європи.
56. Геополітичне положення України. Проблеми визначення стратегії зовнішньої політики України після здобуття незалежності.
57. Провідні геополітики України, їх основні ідеї та бачення.
58. Сучасна геостратегія України у світовому геопросторі.
59. Геополітичні та геоекономічні інтереси України на пострадянському просторі.
60. “Західний” вектор зовнішньої політики України.
61. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з НАТО; шляхи його реалізації.
62. Геостратегічний вектор України на інтеграцію з ЄС; особливості практичної реалізації.
63. Геополітичні та геоекономічні інтереси України у Причорноморському регіоні. Участь України в ОЧЕС.
64. Геоекономічні інтереси України в Азії, Африці, Латинській Америці.
65. Геополітичне положення КНР. Геостратегія КНР в сучасному світі.
66. Концепція “Великого Китаю”.
67. Геополітичні і геоекономічні аспекти взаємовідносин між КНР і США.
68. Геоекономічні інтереси КНР в Європі, Азії, Африці та Латинській Америці.
69. Геостратегія Японії.
70. Взаємовідносини між Японією і Китаєм.
71. Геоекономічна стратегія Японії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (АТР).
72. Геоекономічна роль Республіки Корея у світі та АТР.
73. Регіональний геополітичний “центр сили” в Південно-Східній Азії.
74. Геоекономічна інтеграція в АСЕАН та специфіка її реалізації.
75. Геоекономічна роль Сінгапуру.
76. Геополітичні і геоекономічні інтереси Індії у світі.
77. Взаємовідносини між Індією і Пакистаном.
78. Геополітичні і геоекономічні аспекти взаємовідносин між Індією і КНР.
79. Геостратегія Індії в басейні Індійського океану.
80. Пакистан як “полюс сили” в Південній Азії.
81. Геоекономічний потенціал Ірану.
82. Геополітичні інтереси Ірану в басейні Перської затоки, Закавказзі, Середній Азії.
83. Геополітика та геоекономіка держав басейну Перської затоки.
84. Геополітика Туреччини.
85. Геостратегічний вектор Туреччини на інтеграцію до ЄС.
86. Роль Туреччини у Чорноморському регіоні та на Близькому Сході.
87. Геополітичні та геоекономічні інтереси сучасного Ізраїлю.
88. Геополітична ситуація на Африканському континенті.
89. Геоекономічні інтереси Африканських країн. Регіональна інтеграція в Африці.

90. Вплив західних держав на геополітичний і гео економічний простір Африки.
91. Північна Африка. Геополітична та гео економічна роль Єгипту.
92. Західна та Центральна Африка: геополітичні інтереси держав.
93. Східна Африка: геополітична та гео економічна ситуація, інтереси держав.
94. Геополітичні та гео економічні інтереси країн Південної Африки.
95. Геополітика і гео економіка ПАР.
96. Геополітика та гео економіка Латинської Америки. Інтеграційні процеси в Латинській Америці.
97. Геополітична та гео економічна ситуація в МезоАмериці.
98. Особливості геополітики та гео економіки Мексики.
99. Геополітична та гео економічна ситуація в Південній Америці.
100. Геостратегія Бразилії на міжнародній арені.
101. Геополітика та гео економіка Аргентини й Чилі.
102. Антиамериканська “вісь” в геополітиці і гео економіці окремих держав Латинської Америки та особливості її формування.
103. Гарячі точки планети та їх вплив на геополітичну структуру сучасного світу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Ветринський І. Концептуальні засади дослідження геополітики в умовах глобалізації. *Віче*. 2015. № 22. С. 6–10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_22_3 (дата звернення: 04.07.2022)
2. *Глобалізація і сучасний міжнародний процес* / За ред. проф. Б. Гуменюка і проф. С. Шергіна. К. : Університет „Україна”, 2009. 508 с.
3. Гольцов А. Г. *Геополітика та політична географія : підручник*. К. : Центр учб. л-ри, 2012. 416 с.
4. Гольцов А. Г. *Геополітика та політична географія : підручник*. К. : Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
5. Дністрянський М. *Геополітичні доктрини і підходи : критичний аналіз методології*. Львів: ЛНУ, 2003. 111 с.
6. Дністрянський М. С. *Геополітика : Навчальний посібник*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
7. Дністрянський М. С. *Політична географія та геополітика України : Навчальний посібник*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 344 с.
8. Дністрянський М. С. *Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України : монографія*. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 154 с.
9. Дорошко М. С., Шпакова Н. В. *Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД : Навч. посіб.* К.: Центр учбової літератури, 2011.
10. Дубов Д. В. Зрушення сфер геополітичного протиборства : від географічної експансії – до конструювання інформаційно-кібернетичних просторів. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 1. С. 106–115.
11. Дубов Д. В. *Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва*. Київ : НІСД, 2014. 326 с.
12. *Закономірності функціонування глобальної економіки*. URL: <http://www.helpiks.org/4-19769.html>. (дата звернення: 04.07.2022)
13. Кудряченко А. І., Рудич Ф. М., Храмов В. О. *Геополітика : підручник*. К. : МАУП, 2004.
14. Мадіссон В. В., Шахов В. А. *Сучасна українська геополітика : навч. посіб. для студентів гуманітар. спец. вищ. навч. закл.* Київ : Либідь, 2003. 174 с.
15. Кучик О. С., Заяць О. А. *Зовнішня політика України : навчальний посібник 2010* URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-154.html> (дата звернення: 04.07.2022)
16. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «Борисфен Інтел»* URL: <https://bintel.org.ua/> (дата звернення: 04.07.2022)
17. П. Іванишин *Ідеологічні джерела геополітики: націософські аспекти* URL: <http://dontsov-nic.com.ua/ideolohichni-dzherela-heopolityky-natsiosofski-aspekty-opovlenuj-variant/> (дата звернення: 04.07.2022)
18. Трохимчук С. В., Федунь О. В. *Політична географія світу : Навч. посіб.* К. : Знання, 2007. 422 с.
19. Яценко Б. П. *Політична географія і геополітика : навчальний посібник*. К. : Либідь, 2007. 255 с.
20. Agnew J., Mitchell K. and O’Tuathail. *A Political Geography – Reading List for SE lectures Key Texts*. Oxford : Blackwell, 2003. 489 p.
21. Babenko V., Biletska Y., Pelyak H. *Ukraine-EU: economic integration strategy. Geopolitics under Globalization*. 2020. #3 (1). PP: 12-23. Doi: [https://doi.org/10.21511/gg.03\(1\).2020.02](https://doi.org/10.21511/gg.03(1).2020.02)

22. Edkins M. *Global Politics : A New Introduction*. London, New York : Routledge, 2008. 369 p.
23. Gyorgy Andrew. The Application of German Geopolitics: Geo-sciences. *American Political Science Review*. 2013. # 37(4). PP: 677 – 686. Doi: <https://doi.org/10.2307/1950008>
24. Jones M. *An Introduction to Political Geography : Space, Place and Politics*. London : Routledge, 2004. 690 p.
25. O'Tuathail G., Dalby S. *The Geopolitics Reader*. London : Routledge, 2006. 589 p.
26. Painter J., Jeffrey A. *Political Geography : An Introduction to Space and Power*. London : Sage, 2009. 393 p.
27. Störk Bálint. Geopolitical situation of Ukraine and its importance. *Security and Defence*. 2015. # 8(3). PP: 17–39. Doi: <https://doi.org/10.5604/23008741.1189405>

Копачинська Галина Василівна

**Методичні рекомендації з курсу «Основи геополітики
та геостратегії»**

Навчально-методичне видання

Друкується в авторській редакції